

سرمقاله^۱

نشریه "تازه‌های اطلاع‌رسانی و مهارت‌های اطلاع‌یابی" از تیرماه سال ۱۳۷۹ با هدف توسعه مهارت‌های سواد اطلاعاتی دانشگاهیان و به منظور آگاه کردن نیازمندان به انواع خدمات، راه‌های اطلاع‌یابی، ابزارهای جستجوی اطلاعات و انواع منابع اطلاعاتی به چاپ رسید و به ارائه نظریه‌ها، راهکارها، دانش‌های جدید فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات پرداخت. این نشریه به عنوان ابزاری مفید در جهت تقویت سواد اطلاعاتی و تبادل اطلاعات علمی مورد استفاده اعضای هیأت علمی دانشگاه فردوسی، جامعه پژوهشگران، کتابداران و دانش‌ورزان قرار گرفت. نتایج چند نوبت نظرسنجی از اعضای هیأت علمی در چند سال گذشته نشان می‌دهد که میزان رضایت از این نشریه در سطح بالایی قرار دارد.

ضمن پوزش از تأخیر در چاپ نشریه به علت تغییر هیأت تحریریه نشریه و بعد از وقفه‌ای چند ماهه این نشریه فعالیت خود را به طور مجدد شروع می‌نماید. در اینجا بر خود لازم می‌دانیم از مسئول محترم پیشین نشریه، سرکار خانم دکتر پریخ و سردبیر محترم پیشین نشریه، جناب آقای دکتر فتاحی که با تلاش بی‌وقفه و بی‌دریغ خود در جهت پربارتر کردن نشریه و ارائه مقالات مفید همت گماشته‌اند کمال تشکر و قدردانی را بنماییم.

امید است بتوانیم همانند گذشته اهداف مورد نظر در چاپ نشریه را بدون تغییر در محتوا به صورت آموزشی و کاربردی دنبال کرده و ادامه‌دهنده حرکت مفیدی که شروع شده است باشیم. برای رسیدن به این منظور دست خود را به سوی همه شما عزیزان دراز می‌کنیم تا ما را با نظرات، انتقادات و پیشنهادات خود راهنمایی فرمائید. پیشنهادهای خود را می‌توانید به صورت مکتوب و یا از طریق پست الکترونیکی (sdarvish@wali.um.ac.ir) و یا از طریق صفحه اینترنتی کتابخانه (<http://c-library.um.ac.ir>) (و نوشتن پیام در بخش Ask Reference Librarian برای ما ارسال کنید).

نشریه دو ماهانه کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه فردوسی

مسئول: فرزانه فرجامی

سردبیر: زهره عباسی

مدیر داخلی: سهراب درویش

تایپ و صفحه‌آرایی: معصومه صالحفر

پست الکترونیکی: sdarvish@wali.um.ac.ir

متن الکترونیکی این نشریه در سایت کتابخانه مرکزی قابل دسترس

است: <http://c-library.um.ac.ir>

همکاران این شماره:

دکتر رحمت‌الله فتاحی - فرزانه فرجامی

نقیسه دری‌فر - زهره عباسی - فاطمه

هراتیان - زهرا مجدی - لادن قزلی -

محمود صدیقی - ثریا ضیایی -

علیرضا سعادت - امیرخسرو فیاض

(^۱ فرزانه فرجامی (سرپرست مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد)

راهکاری برای ارتقای کیفیت آموزش:

دانشجویان خود را چگونه به استفاده از منابع و پایگاه‌های اطلاعاتی هدایت می‌کنید؟^۱

وجود انواع منابع اطلاعاتی و پایگاه‌های اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌ها- که با هزینه و تلاش بسیار فراهم می‌شوند- یکی از ضروریات نظام آموزشی و مهمترین ابزار کار استاد و دانشجو است. دسترسی به اطلاعات جدید و استفاده از آن برای روزآمد کردن محتوای درسها نه تنها موجب ارتقای دانش استادان می‌شود بلکه کیفیت آموزش به دانشجویان را نیز به طور قابل ملاحظه‌ای بالا می‌برد. با وجود اهمیت استفاده از منابع و پایگاه‌های اطلاعاتی برای دسترسی به دانش جدید، نتایج بسیاری از پژوهشها نشان می‌دهد که در برخی دانشگاه‌ها، میزان استفاده از منابع و پایگاه‌های موجود در کتابخانه‌ها بسیار پایین است (دیانی، ۱۳۷۷).

در مورد دانشجویان، عادت مراجعه به کتابخانه و استفاده از منابع متنوع و سودمند آن در واقع توسط استادان شکل می‌گیرد. به عبارت دیگر، استادان تأثیر زیادی بر بهبود رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان دارند. از این رو، لازم است استادان شیوه‌های تشویق و هدایت دانشجویان را به منابع و پایگاه‌های اطلاعاتی فراگیرند. بدین منظور، می‌توان از شیوه‌های زیر استفاده کرد:

۱. در ابتدای هر ترم و آغاز تدریس هر درس، استادان می‌توانند از دانشجویان (به صورت فردی یا گروهی) بخواهند تا با مراجعه به منابع موجود در کتابخانه، فهرستی از تعدادی کتاب، مقاله، پایان‌نامه و مانند آنها را که با شرح درس مرتبط هستند تهیه و براساس یکی از شیوه‌های استاندارد تنظیم کرده و تحویل دهند. مزیت این کار در آن است که هم دانشجویان و هم استادان با انواع منابع، از جمله منابع جدیدی که به کتابخانه افزوده شده است آشنا شوند و نویسندگان و مترجمان مطرح را نیز شناسایی می‌کنند. برای پی‌بردن به شیوه‌های استاندارد تدوین کتابشناسی (فهرست منابع و مآخذ) نیز می‌توان به منابع مربوطه در کتابخانه مراجعه کرد.

۲. استاد می‌تواند از دانشجویان بخواهد که با مراجعه به معتبرترین منابع موجود در زمینه درس مورد نظر، صورتی از مهمترین موضوعها و سرفصلها را شناسایی کرده و به صورت مکتوب تحویل دهند. مزیت این کار آشناسدن دانشجویان با زمینه‌های بحث در درس مورد نظر می‌باشد. استاد نیز می‌تواند با شناسایی دامنه موضوعها، نسبت به تجدید نظر در سرفصلها و روزآمد کردن آن اقدام کند.

(^۱) رحمت‌الله فتاحی(دانشیار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه فردوسی مشهد)

۳. آشنا شدن دانشجویان با انواع منابع مرجع در کتابخانه (واژه‌نامه‌ها، دایره‌المعارف‌ها، سرگذشتنامه‌ها، سالنامه‌ها، راهنماها، دستنامه‌ها، منابع آماری، منابع جغرافیایی، فهرستها، مقاله‌نامه‌ها، نمایه‌نامه‌ها، کتابشناسی‌ها و چکیده‌نامه‌ها) اهمیت بسیاری در فرایند آموزش و پژوهش دارد. به همین منظور، استاد باید به گونه‌ای به دانشجویان تکلیف و کار عملی محول کند که آنها ناچار باشند برای هر جزء از کار خود به یک یا چند منبع مرجع مراجعه کنند، مزیت این کار در آن است که دانشجویان با ساختار، محتوا، پوشش موضوعی و راه‌های بازیابی اطلاعات در منابع مرجع آشنا می‌شوند و این عادت در آنها به تدریج شکل می‌گیرد که برای کسب اطلاعات، به جای تلاشهای پراکنده، روشهای علمی و اصولی را فراگیرند.

۴. استادان می‌توانند در ابتدای هر سال تحصیلی دانشجویان تازه وارد را تشویق کنند تا در بازدیدهای کوتاه مدت (یک تا دو ساعت) از کتابخانه شرکت کنند. مزیت این کار آشنا شدن دانشجویان در یک جلسه کوتاه مدت با انواع منابع، امکانات، خدمات و بخشهای کتابخانه است. این امر موجب کاهش فاصله روانی و ذهنی دانشجویان با فضای کتابخانه شده و به اصطلاح ترس آنها را نسبت به این محیط از بین خواهد برد.

۵. در میان انواع امکانات جدید اطلاع‌رسانی، سایتهای اینترنتی و پایگاه‌های اطلاعاتی از جایگاه خاصی برخوردار است. به همین جهت، استادان باید دانشجویان را تشویق کنند تا شیوه‌های جدید استفاده از این امکانات را از طریق کلاسهای آموزشی، بروشورها و جزوه‌های موجود فراگیرند. در مجموع چنانچه استادان راه‌ها و روشهای هدایت دانشجویان را برای مراجعه به کتابخانه و استفاده از منابع اطلاعاتی فراگیرند و این کار را به اجرا گذارند، می‌توان امیدوار بود که کیفیت آموزش و پژوهش نیز به تدریج ارتقاء خواهد یافت.

سواد اطلاعاتی: مفاهیم و استانداردها^۱

با توجه به رشد روزافزون اطلاعات و تغییرات فناوری، دستیابی به اطلاعات مفید و سودمند مهم و ضروری می‌باشد. معمولاً افراد برای دسترسی به اطلاعات با مشکل مواجه هستند، برای پیدا کردن اطلاعات مفید در میان انبوه اطلاعات تولید شده باید به مهارت‌های خاص مجهز بود، مهارت‌هایی که با کسب آن قادر باشیم به جستجوی اطلاعات، گزینش و ارزیابی آنها بپردازیم و در اصطلاح کلید اصلی یادگیری مادام‌العمر را بدست آوریم. "سواد اطلاعاتی مجموعه‌ای از توانائیها است از جمله توانایی دانستن اینکه چه اطلاعاتی مفید است، توان آگاهی از این که اطلاعات را از کجا می‌توان بدست آورد، توان ارزیابی اطلاعات، توان تغییر اطلاعات، توان ارزیابی و سازماندهی اطلاعات و توان استفاده و تبادل اطلاعات. کسی که مجموعه این مهارتها را کسب کرده باشد باسواد اطلاعاتی است. (پریخ، ۱۳۷۸)

باسواد اطلاعاتی قادر است تا رایانه‌ها، نرم‌افزارهای کاربردی، پایگاههای داده و فناوریهای دیگر را برای انجام امور گوناگون مربوط به تحصیل و حرفه خود بکار گیرد.

در اینجا جهت آشنایی بیشتر با نحوه دستیابی به مهارت‌های اطلاع‌یابی و ایجاد این مهارتها به معرفی سایتهای اینترنتی در این زمینه می‌پردازیم.

1) Florida International University Libraries

<http://www.fiu.edu/~library/ili/iliweb.html>

این سایت به معرفی صفحات اینترنتی در رابطه با سواد اطلاعاتی، استانداردهای مربوط به سواد اطلاعاتی، مؤسسات حرفه‌ای، مؤسسات فرهنگی، برنامه‌های سواد اطلاعاتی در دانشگاهها، مقالات و تحقیقات در این زمینه پرداخته است.

2) Association of College & Research Libraries

<http://www.ala.org/ala/acrl/acrlstandards/informationliteracycompetency.htm>

این سایت زیر نظر انجمن کتابخانه‌های آمریکا (ALA) به معرفی استانداردهای سواد اطلاعاتی پرداخته است. از طریق این استانداردها می‌توان میزان سواد اطلاعاتی افراد را مورد سنجش قرار داد. این استانداردها توسط کمیته استانداردهای انجمن دانشگاهی و کتابخانه‌های تحقیقاتی تهیه و توسط هیأت مدیره انجمن دانشگاهها و کتابخانه‌های

^۱ فرزانه فرجامی (سرپرست مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد)

تحقیقاتی در همایش انجمن کتابخانه‌های آمریکا در تاریخ ۱۸ ژانویه ۲۰۰۰ تصویب گردیده است. تهیه ۵ نسخه از این استاندارد به طور رایگان امکانپذیر می‌باشد.

3) American Association of School Librarian

<http://www.ala.org/aas/Template.cfm>

این سایت زیر نظر انجمن کتابداران آمریکا (ALA) به معرفی استانداردهای سواد اطلاعاتی برای دانش‌آموزان می‌پردازد. از آنجایی که ایجاد مهارت‌های اطلاع‌یابی در دانش‌آموزان پایه یادگیری مادام‌العمر می‌باشد. پرداختن به این امر در سنین اولیه آموزش ضروری می‌باشد. این سایت به ۹ استاندارد اصلی اشاره می‌کند و استانداردها را در سه بخش سواد اطلاعاتی، آموزش مستقل و مسؤلیت‌های اجتماعی تقسیم‌بندی نموده است.

4) The www Virtual Library

<http://goose.ycp.edu/~gszczyrb/vlib>

این سایت به معرفی منابع مختلف در رابطه با مهارت‌های سواد اطلاعاتی پرداخته است. این سایت در ابتدا به معرفی راهنماها در این زمینه می‌پردازد سپس گروه‌های بحث الکترونیکی، مؤسسات آموزشی، مدارس، سازمانها، گزارشات و استانداردها و تحقیقات در این زمینه را معرفی نموده است.

5) School Libraries.org

<http://www.school-libraries.org/resources/literacy.html>

این سایت به معرفی منابع مورد نیاز کتابخانه‌های مدارس در زمینه مهارت‌های سواد اطلاعاتی و مهارت‌های کتابخانه‌ای پرداخته است. این سایت اطلاعات کلی در زمینه سواد اطلاعاتی را مطرح نموده است. همچنین، مسائل و راه‌حلهایی را برای بالا بردن سطح سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌های مدارس بیان نموده است و به دروازه‌های اطلاعاتی به عنوان منابع ارزشمند در این زمینه اشاره کرد. علاوه بر این، در رابطه با ساختار کتابخانه‌ها، ارزش دستیابی online به مهارت‌های سواد اطلاعاتی و ساختار صفحات وب در آموزش پرداخته است.

راهکارهایی برای انجام یک جستجوی موفق^۱

گسترده‌گی انواع اطلاعاتی در اینترنت، ضرورت انتخاب راهبردها و روش‌های نوینی را برای جستجو و بازیابی اطلاعات در این محیط ایجاد کرده است. در این مقاله سعی می‌شود به پاره‌ای از مسائل برای انجام یک جستجوی موفق اشاره شود:

قبل از جستجو باید به دقت بیندیشید که چه اطلاعاتی را می‌خواهید بازیابی کنید. معمولاً برای شروع جستجو باید پرسش مورد نظر خود را به کلیدواژه‌های مناسب تبدیل کنید. همچنین باید با پوشش موضوعی پایگاه‌های اطلاعاتی که می‌خواهید در آن جستجو کنید آشنا بوده و خصوصیات ویژه آن را بشناسید. در اکثریت پایگاه‌های اطلاعاتی می‌توانید اطلاعات مربوط به پوشش موضوعی را از گزینه‌ای نظیر *about us*، *information* و غیره، همچنین اطلاعات مربوط به چگونگی فرمول‌بندی جستجو را می‌توانید از گزینه‌هایی نظیر *user guides*، *search tips*، *help* و ... به دست آورید.

بسیاری از پایگاه‌های اطلاعاتی به کاربر اجازه می‌دهند که نه تنها در یک رکورد به طور کلی بلکه در فیلدهای خاص به جستجوی کلیدواژه یا عبارت بپردازند و برای انجام این گونه جستجوها معمولاً باید از گزینه‌های *Advanced search*، *expert search*، *guided search* و ... استفاده شود.

برای فرمول‌بندی جستجو معمولاً امکان استفاده از عملگرهای بولی (*AND*، *OR*، *NOT*) در همه پایگاه‌ها و موتورهای جستجو وجود دارد که روش قابل انعطافی برای جستجوهای ترکیبی است، اگر چه ممکن است هر یک از پایگاه‌ها و موتورهای جستجو، شکل خاصی از جستجوی بولی را با استفاده از علائم *+*، *-*، *** یا کلمات *AND*، *OR*، *NOT* انجام دهند.

در عملگر *AND* دو کلیدواژه طوری ترکیب می‌شوند که رکوردهایی را که شامل هر دو اصطلاح باشند بازیابی شوند و کاربرد آن جهت محدود کردن دامنه جستجو می‌باشد.

عملگر *OR* دامنه جستجو را گسترش داده و رکوردهایی را که شامل یکی از کلیدواژه‌ها و یا هر دو باشد بازیابی می‌کنند. کاربرد آن جهت وسیع‌تر کردن دامنه جستجو می‌باشد.

عملگر *NOT* نیز برای محدود کردن نتیجه جستجو در صورتی که بخواهیم رکوردهای مربوط به یک کلیدواژه را از مجموعه رکوردهای موجود در پایگاه حذف کنیم به کار می‌رود و نتایج جستجو را کاهش می‌دهد. برای جلوگیری از بازیابی رکوردهای نامرتب می‌توانید از واژگان کنترل شده استفاده کنید، که معمولاً در پایگاه‌های اطلاعاتی با گزینه‌های *index*، *subject*، *thesaurus* معرفی شده‌اند. یعنی کلیدواژه‌های مورد نظر را از این سیاه‌ها استخراج کنید. استفاده از محدودگرهایی نظیر جستجو در یک فیلد خاص (نویسنده، عنوان، موضوع و ...) و سال نشر مشخص و ... نیز در بسیاری از پایگاه‌ها میسر است.

سخن آخر این که، در یک جستجو توأم شدن تخصص موضوعی و به کارگیری فرمول‌بندی مناسب برای جستجو و سپس ارزیابی نتایج بازیابی شده منجر به انجام جستجوی موفق خواهد شد.

^(۱) زهره عباسی (کارشناس ارشد مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد)

راهنمای رتبه‌بندی دانشگاه‌های جهان^۱

آموزش و فراگیری دانش همواره یکی از هدفهای اساسی بشر بوده و برای تحقق آن مؤسسه‌ها، دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی مختلفی در سراسر دنیا ایجاد شده است. امروزه با توجه به تعداد و تنوع مراکز آموزشی موجود، بسیاری از طالبان علم و دانش در جستجوی شناسایی معتبرترین مرکز جهت ادامه تحصیل می‌باشند. بدیهی است که بررسی تک‌تک مراکز از نزدیک نه مقرون به صرفه است و نه مقدور. بنابراین، جهت کمک به علاقمندان، وبسایت‌هایی توسط مراکز مختلف طراحی شده‌اند که به امر دسته‌بندی دانشگاه‌ها بر اساس ملاکها و شاخصهای مطرح در جهان می‌پردازند. هدف اولیه رتبه‌بندی دانشگاه‌ها، فراهم‌آوری اطلاعاتی درباره دانشگاه‌ها و تعیین ارزش هر مؤسسه در مقایسه با سایر مؤسسه‌های رقیب است. این امر کمک بزرگی است برای دانشجویان که بتوانند از میان دانشگاه‌های مختلف بهترین را در حوزه موضوعی مورد علاقه خود جهت ادامه تحصیل انتخاب کنند.

در ارزیابی و رتبه‌بندی دانشگاه‌ها معیارهای مختلفی نظیر اعتبار اعضاء هیأت علمی، شاخصهای آماری رضایت دانشجویان، امکانات پژوهشی، میزان پژوهشهای انجام شده در هر مؤسسه، میزان اعتبار انتشارات، آمار فارغ‌التحصیلان و... در نظر گرفته می‌شود.

در این متن، چند نمونه از سایت‌هایی که اقدام به رتبه‌بندی دانشگاه‌ها کرده‌اند، اشاره می‌شود.

۱- رتبه‌بندی کتابخانه‌های جهان در سال ۲۰۰۴

<http://ed.sjtu.edu.cn/ranking.htm>

این سایت توسط مؤسسه آموزش عالی دانشگاه شانگهای طراحی شده است. برای رتبه‌بندی دانشگاه‌های جهان معیارهایی نظیر کارهای علمی و پژوهشی هر مؤسسه، تعداد جوایز نوبل، تعداد پژوهشگرانی که به آنها استناد شده است، میزان مقالات منتشر شده در حوزه علوم، میزان مقالات نمایه‌سازی شده در استنادنامه علوم و استنادنامه علوم انسانی و نیز کارهای علمی که توسط هر هیأت علمی انجام شده است، مد نظر قرار گرفته است. از آنجاییکه رتبه‌بندی دانشگاه‌ها به صورت علمی صورت گرفته، تک‌تک معیارها و نحوه نمره‌دهی به آنها در قسمت ranking methodology توضیح داده شده و منابع گردآوری اطلاعات نیز معرفی گردیده است. در این سایت به تفکیک قسمتهای زیر قابل دسترس می‌باشد. اسامی ۱۰۰ دانشگاه معتبر دنیا، ۱۰۰ دانشگاه معتبر آمریکا، ۱۰۰ دانشگاه معتبر اروپا و ۱۰۰ دانشگاه معتبر آسیا.

۲- مرکز پژوهش دانشگاه فلوریدا

<http://thecenter.ufl.edu>

این سایت که توسط دانشگاه فلوریدا تهیه شده، هر ساله گزارشی از رتبه‌بندی معتبرترین دانشگاه‌های پژوهشی آمریکا ارائه می‌دهد. در حال حاضر، گزارش سالهای ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۳ به تفکیک در این سایت قابل دسترس می‌باشد. رتبه‌بندی دانشگاه‌ها بر اساس معیارهای زیر انجام گرفته است:

1) Total Research

2) Federal Research

(^۱) نفیسه دری‌فر (کارشناس ارشد مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد)

3) Endowment	4) Annual Giving
5) National Academ Members	6) Faculty Awards
7) Doctorates Granted	8) Postdoctoral Appointees
9) Median SAT Scores	

دانشگاههایی که بالاترین معیارهای فوق را دارا باشند جزو اولین گروه از ۲۵ دانشگاه معتبر قرار می‌گیرند. با انتخاب گزینه 'Academic Research University data' اطلاعات مربوط به دانشگاههای برتر پژوهشی، عمومی و خصوصی آمریکا به تفکیک سالهای ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۳ دسترس‌پذیر می‌شود.

۳- مهمترین دانشگاههای آسیا

www.Asiaweek.com/asiaweek/features/universities2000

نشریه Asiaweek حدود ۳ سال است که به تهیه سیاهه‌ای از بهترین دانشگاههای آسیا می‌پردازد. این نشریه بانک اطلاعاتی وسیعی از داده‌های مختلف اعم از تعداد اعضاء هیأت علمی، پژوهشها و سایر فعالیتهای ۱۱۴ مؤسسه و مرکز تحقیقاتی علوم و تکنولوژی آسیا نگهداری می‌کند. در سال ۲۰۰۰ نشریه فوق، دانشگاهها را به دو گروه Science & Technology Schools (مؤسسه‌های علوم و تکنولوژی) و Multi-disciplinary Schools (مؤسسه‌های چند رشته‌ای) دسته‌بندی کرده و سپس دانشگاهها را در هر گروه نسبت به سایر دانشگاهها رتبه‌بندی نموده است. علاقمندان می‌توانند رتبه‌بندی دانشگاهها در هر یک از دو گروه فوق را با انتخاب گزینه مورد نظر مشاهده نمایند.

۴- راهنمای دانشگاههای جهان

<http://educationguardian.co.uk/universityguide2004>

راهنمای آموزشی دانشگاهها یکی از سایتهایی است که منابع اطلاعاتی مفیدی درباره دانشگاههای انگلیس ارائه می‌دهد. در این سایت رشته‌های مختلف تحصیلی دسته‌بندی موضوعی شده‌اند. با انتخاب هر یک از موضوعات، جدولی را مشاهده خواهید کرد که نشان‌دهنده اسامی دانشگاههای معتبر انگلیس در موضوع مورد نظر خود و به ترتیب درجه اعتبار آن می‌باشد. چنانچه بر روی هر یک از دانشگاهها کلیک نمائید وارد سایت آن دانشگاه می‌شوید.

برای آشنایی بیشتر با سایتهایی که به امر رتبه‌بندی دانشگاهها می‌پردازند، می‌توانید به آدرس زیر مراجعه کنید. این سایت که توسط دانشگاه ایلی‌نویز طراحی شده، در واقع دروازه اطلاعاتی است که انواع سایتهایی که به معرفی دانشگاههای معتبر پرداخته‌اند معرفی می‌کند.

۵- راهنمای رتبه‌بندی دانشگاهها و دانشکده‌های جهان

<http://gateway.library.uiuc.edu/edx/rankint.htm>

آشنایی با پایگاههای اطلاعاتی موجود در وب^۱

نقش پایگاههای اطلاعاتی در حوزه اطلاع‌رسانی را نمی‌توان نادیده گرفت. با توجه به تحولاتی که در زمینه ایجاد پایگاههای اطلاعاتی وجود داشته، آشنایی با این پایگاهها از اهمیت فراوانی برخوردار است. پایگاههای اطلاعاتی هم به دو صورت ناپیوسته (offline) و پیوسته (online) در دسترس می‌باشند. برخی از پایگاههای اطلاعاتی در یک حوزه موضوعی خاص فعالیت می‌کنند مانند پایگاه اطلاع‌رسانی Eric که در زمینه علوم تربیتی و آموزشی است. برخی نیز موضوعهای مختلف را پوشش می‌دهند مانند پایگاه اطلاع‌رسانی مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران که هر دو مورد در شماره‌های گذشته مجله تازه‌های اطلاع‌رسانی و اطلاع‌یابی معرفی شده‌اند.

در همین رابطه به معرفی سایت انجمن آرشیو و کتابخانه ایالت تگزاس می‌پردازیم که بخشی از آن به پایگاههای اطلاعاتی اختصاص یافته است. تعدادی از این پایگاهها به صورت رایگان در اختیار همگان قرار داده شده است:

Texshare (Texas State Library and Archives Commission)

www.texshare.edu/programs/academicdb.html#science

در این سایت پایگاههای اطلاعاتی به دو شکل قابل استفاده هستند: بر اساس نظم موضوعی که در این حالت باید گزینه Texshare free databased by subject را انتخاب کرد. پایگاهها در ۵ حوزه موضوعی با هم هستند و Multi-disciplinary, arts and humanities, Bussines and statistics, Government information and law texshare databases by title science/technology/health تقسیم‌بندی شده‌اند. در روش دیگر با انتخاب گزینه فهرست الفبایی بر اساس عنوان پایگاهها ظاهر می‌شود. در اینجا به معرفی اجمالی تعدادی از این پایگاهها می‌پردازیم:

Multi-disciplinary Sources

1. Handbook of Texas online (<http://www.tsha.utexas.edu/handbook/online>)

این پایگاه یک دستنامه چند رشته‌ای است و در برگیرنده بیشتر از ۲۶۰۰۰ عنوان مقاله درباره تاریخ، جغرافیا، مردم، فرهنگ، مؤسسات و... مربوط به ایالت تگزاس می‌باشد.

^(۱) لادن قزلی (کارشناس ارشد مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد)

2. World Biographical Index (WBI)- web access (www.saur.wbi.de)

این پایگاه در برگیرنده زندگینامه بیش از ۲ میلیون نفر از افراد برجسته ای است که ساکن آمریکای شمالی و جنوبی، اروپای مرکزی و غربی، استرالیا، نیوزلند و اقیانوسیه بوده‌اند.

Art and Humanities

1. Internet Movie databases-web access (<http://www.imdb.com>)

این پایگاه امکان دسترسی به اطلاعات فیلمها از زمان گذشته تا به امروز در سراسر جهان را فراهم می‌آورد. این پایگاه بیش از ۱۷۰ هزار عنوان و بیش از ۲ میلیون مدخل را پوشش می‌دهد.

2. National Archeological Databases (<http://cast.uark.edu/products/NADB/nadb.mul.html>)

این پایگاه در برگیرنده حدود ۲۴۰ عنوان گزارش در مورد طرحها و اکتشافات باستان‌شناسی می‌باشد.

Business and Statistics

1. Financial Times-Gbbal Archive (<http://search.ft.com/search/quicksearch-Run>)

این پایگاه امکان جستجوی بیش از ۸ میلیون مقاله از ۳ هزار عنوان مجله در مورد امور مالی سراسر جهان را فراهم می‌آورد. با وجود نمایه‌ای که در پایگاه قرار داده شده کار جستجو برای استفاده‌کنندگان آسان‌تر می‌شود.

2. Population Index on the Web (<http://popindex.princeton.edu/>)

این پایگاه که به صورت سالانه روزآمد می‌شود، موضوعهای مورد علاقه مردم‌شناسان در زمینه جمعیت و جمعیت‌شناسی را با استفاده از چکیده مجلات، کتابها، پایان‌نامه‌ها و دیگر منابع پوشش می‌دهد.

Government Information and Law

1. Pop LINE-web access (www.nih.gov/databases/databases-population.html)

این پایگاه موضوعاتی مانند جمعیت، سلامت، زاد و ولد و... را در سطح جهانی پوشش می‌دهد و به صورت ماهانه روزآمد می‌شود.

Science/Technology/Health

1. Agricola-web access (www.nal.usda.gov/ag98.html)

این پایگاه موضوعات کشاورزی، دامپروری، صنایع غذایی، جنگلداری، اقتصاد کشاورزی، جامعه‌شناسی روستایی و... را پوشش می‌دهد. اطلاعات به دو صورت استادهای کتابشناختی و چکیده هستند و از مقالات مجلات و کتابها تهیه شده است.

2. Alcohol and AlcDhol Problems Science database (<http://etoh.niaaa.nih.gov>)

این پایگاه جنبه‌های گوناگون اعتیاد به الکل را بررسی کرده و شامل حدود ۱۰۰ هزار رکورد از استادهای کتابشناختی و چکیده مقالات مجلات، کتابها، پایان‌نامه‌ها، مقاله‌های کنفرانسها و گزارشات می‌باشد که اصطلاحنامه موجود در پایگاه امکان جستجو را آسان‌تر می‌سازد.

POPLINE

1. <http://db.thuocp.org/popinform>

این پایگاه وابسته به کتابخانه ملی پزشکی (NLM) است و موضوع جمعیت و مسائل وابسته به آن نظیر زاد و ولد، روشهای برنامه‌ریزی خانواده، سلامت و... را در سطح جهانی پوشش می‌دهد. در این پایگاه با استفاده از نمایه جمعیت (Population index) که یک منبع مرجع ردیف اول است، به موضوع جمعیت می‌پردازد. این پایگاه شامل چکیده‌ای از مقاله مجله‌ها، کتابها و دیگر منابع می‌باشد که دوره زمانی سال ۱۹۶۸ تا سال ۲۰۰۰ را پوشش می‌دهد.

این پایگاه به دو صورت امکان دسترسی علاقمندان به حدود ۴۶ هزار عنوان چکیده را فراهم می‌آورد:

۱- با استفاده از فیلهایی نظیر پدیدآور، موضوع، سال نشر و... می‌توان جستجو را انجام داد. به عنوان مثال، با وارد کردن نام یک پدیدآور فهرستی از عنوان مقاله‌هایی که از او در شماره‌های مختلف این مجله از سال ۱۹۶۸ تا ۲۰۰۰ به چاپ رسیده همراه با شماره مجله ظاهر می‌شود. در مورد سایر مداخل نیز به همین ترتیب عمل می‌شود.

۲- در این روش با انتخاب مدخل، فهرستی ارائه می‌دهد که امکان جستجو را آسانتر می‌سازد. به عنوان مثال با انتخاب گزینه جلد (Volume)، مشخص می‌شود که در هر جلد چه عنوان مقاله‌هایی به چاپ رسیده است و یا با انتخاب گزینه نمایه جغرافیایی (Geographical index)، این مسأله مشخص می‌شود که هر مقاله مربوط به چه منطقه جغرافیایی بوده است. در هر دو روش وجود گزینه online help جستجو را آسانتر می‌سازد.

آیا می‌دانید «دانشنامه ادب فارسی» چه ویژگی‌هایی دارد؟^۱

مرکز «دانشنامه ادب فارسی» در سال ۱۳۷۲ به سرپرستی استاد حسن انوشه مترجم و محقق توانا^۲ و مساعدت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی آغاز به کار نمود. تا سال ۱۳۸۲ هفت مجلد از این مجموعه به زیور طبع آراسته گشته است. دانشنامه ادب فارسی از انواع دایره‌المعارف‌های تخصصی است و هدف از تدوین آن جمع‌آوری مطالب گوناگون درباره ادب فارسی و کمک به امر پژوهش از طریق معرفی منابع دست اول به محقق و پژوهشگر می‌باشد.

افزون بر آن، دانشنامه در نظر دارد حوزه جغرافیایی زبان فارسی و آثار با ارزشی را که در این محدوده نگاشته شده‌اند، معرفی کند. بنابراین، گستره این مجموعه شامل مباحثی مانند زندگینامه شاعران، تاریخ‌نگاران، متکلمان، ایران‌شناسان و ... سبک‌ها و موضوع‌هایی نظیر توحید، منقبت و ... نیز موضوع‌های مکتوب به زبان فارسی (که ادبیات محض به شمار نمی‌روند اما صدها کتاب در این موارد نوشته شده‌است) مانند موسیقی، داروسازی و جانورشناسی و ... می‌باشد. چنانچه این منابع تاکنون به چاپ نرسیده باشد، محل نگهداری آن در کتابخانه‌های مهم جهان معرفی می‌شود. همچنین، درباره نام‌هایی که در ادب فارسی از بسامد بالایی برخوردارند مانند محمد(ص)، عیسی، موسی (ع) و ... نیز از تأثیر متقابل ادب فارسی و زبانهای دیگر بحث شده است(انوشه، ۱۳۷۸ص ۵).

ترتیب جلد‌های دانشنامه به قرار زیر می‌باشند.

۱. آسیای مرکزی (یک مجلد، ۱۳۷۵)
- آسیای مرکزی در دانشنامه جمهوری‌های پنجگانه (ترکمنستان، ازبکستان، تاجیکستان، قرقیزستان، قزاقستان) و ناحیه تاریخی بدخشان(قسمتی از خاک چین) را دربرمی‌گیرد که شامل حوزه فرهنگ ایران در شمال و مشرق ایران و افغانستان کنونی می‌شود.
۲. فرهنگنامه ادبی فارسی (گزیده اصطلاحات، مضامین و موضوع‌های ادب فارسی) (یک مجلد، ۱۳۷۶)
در بردارنده اصطلاحات زبان فارسی در سه گروه زیر می‌باشد:
الف- مضامین مورد استفاده فارسی گویان مانند مضامین و اصطلاحات ترجمان البلاغه، المعجم فی مصابیر اشعار العجم.
ب- واژه‌ها و اصطلاحاتی که از زبان عربی و زبانهای اروپایی به این زبان آمده‌اند مانند توفیق، رمانتیسیم، راتیسیم و ...
ج- اصطلاحاتی که مصادیق آنها در زبان فارسی بسیار است مانند تراژدی، هنجار گریزی و ...
۳. ادب فارسی در افغانستان (یک مجلد، ۱۳۷۸)
۴. ادب فارسی در شبه قاره هند، پاکستان، بنگلادش (سه مجلد، ۱۳۸۰)

^۱ محمود صدیقی (کارشناس مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد)
^۲ محمودی- از جمله ترجمه‌های ایشان می‌توان به تاریخ ایران کمبریج و نیز تاریخ غزنویان اثر بازورت (Bosworth) اشاره نمود.

۵. ادب فارسی در قفقاز (جمهوری‌های آذربایجان، ارمنستان، گرجستان و آسیای صغیر و بالکان (امپراطوری عثمانی سابق) (دو مجلد، ۱۳۸۲).

۶. ادب فارسی در مرزهای کنونی ایران (سه تا چهار مجلد، زیر چاپ)

پیش‌بینی می‌شود که تعداد مجله‌های دانشنامه در ده یا دوازده جلد خاتمه یابد. این مجموعه مانند هر دایره‌المعارف دیگر در اولین چاپ از پاره‌ای کاستی‌ها برخوردار است که به آن اشاره می‌شود:

الف. مشکلات مالی:

شتاب در اتمام هر جلد به خاطر گرفتن بودجه جدید از وزارت ارشاد که باعث عدم توازن میان مقاله‌ها به لحاظ کوتاهی و بلندی شده است.

ب. کمبود منابع:

به صورتی که موجب گردیده تقدم و تأخر جلدها رعایت نشود (به عنوان مثال جلد سوم، افغانستان). جلد اول این مجموعه به دلیل دریافت مقاله‌های جدید در خصوص آب‌های مرکزی و نیز داشتن مقاله‌های مشترک با جلد دوم، (فرهنگنامه) در دست بازنگری می‌باشد. جلد سوم (افغانستان) بیشتر مورد توجه محققان قرار گرفته است. قرار است کل دانشنامه در سالهای آینده مورد بازنگری و تجدید نظر قرار گیرد و در شکل کنونی و یا به صورت الفبایی (الف‌تای) یکجا منتشر می‌شود. قابل ذکر است که دانشنامه پایگاهی بر روی اینترنت نیز خواهد داشت (انوشه، ۱۳۸۰ ص ۱-۸)^۱

از ویژگیهای دانشنامه این است که در آن شیوه علمی دایره‌المعارف نویسی رعایت شده است. مقاله‌ها توسط متخصصان هر موضوع نگاشته شده‌اند. اسامی آنها در ابتدای هر مجلد ذکر گردیده است. مقالات امضا شده‌اند و منابع و مأخذ جهت تحقیق و مطالعه بیشتر در انتها آورده شده است. اسامی و اصطلاحات درون متنی که با علامت ستاره (*) مشخص شده‌اند هر یک به تنهایی مدخل واقع گردیده‌اند و آوانگاری شناسه‌ها نیز رعایت شده‌اند. این دایره‌المعارف ممکن است در پایان، نمایه‌ای داشته باشد که در حال حاضر جای نمایه مستقل و نقشه در دانشنامه خالی است.

^۱ - "نقش منابع مرجع در اعتلاء فرهنگ جامعه در گفتگو با استاد حسن انوشه"، کتاب ماه، کلیات، ۱۷، اردیبهشت ۱۳۷۸ ص ۵.
- "آنچه در دانشنامه مهم است زبان فارسی است نه دین یا محدوده جغرافیاییک گفتگو با حسن انوشه سرپرست"، کتاب ماه، کلیات مهر ۱۳۸۰.
- " ۶ جلد از یک دانشنامه ارزشمند: دیدار با حسن انوشه سرپرست دانشنامه ادب فارسی"، کتاب هفته، ۲۸ مهر ۱۳۸۰.
- " فرهنگ و ادب فارسی در افغانستان: گفتگو با حسن انوشه به انگیزه انتشار جلد سوم دانشنامه ادب فارسی"، همشهری مرداد ۱۳۷۸.
- محمد حسن رجبی، "دانشنامه ادب فارسی (افغانستان)"، فصلنامه کتاب. ۳۸ تابستان ۱۳۷۸: [۱۳۷]-۱۴۲

جستجوی مقاله فارسی در اینترنت^۱

در سالهای اخیر حرکت‌های ارزشمندی برای تولید اطلاعات فارسی در محیط اینترنت انجام گرفته است. در این خصوص اگرچه تعداد سایتهای فارسی افزایش می‌یابد ولی تعداد سایتهائی که دارای ماهیت علمی هستند هنوز به سطح رضایت‌بخشی نرسیده است. از طرفی، بعضی از مراکز علمی و فرهنگی فعالیتهای قابل توجهی را شروع کرده‌اند که امید است روزبه‌روز بر تعداد و کیفیت آنها افزوده گردد. در زیر به راه‌هایی برای جستجوی مقاله فارسی در محیط اینترنت اشاره می‌شود:

۱- استفاده از منبع نمایه که حاوی متن کامل مقالات نشریات فارسی زبان کشور که دارای وجه فرهنگی و علمی بالائی هستند، می‌باشد. دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور نمایه را در سه قالب ارائه می‌دهد:

الف- قالب چاپی که با عنوان "مجله نمایه" به صورت ماهانه منتشر می‌شود.

ب- لوح فشرده نمایه که هر ماه منتشر می‌شود با قابلیت جستجو در اقلام مقاله‌شناسی: پدیدآورنده، موضوع، عنوان، نام نشریه و امکان جستجو در متن مقالات

ج- امکان جستجو در اقلام مقاله‌شناسی و اصل مقاله از طریق اینترنت (برای استفاده از نمایه به صورت online با مراجعه به سایت نمایه با نشانی www.namaye.com و انتخاب گزینه اشتراک می‌توانید در مورد نحوه اشتراک آن اطلاعات کسب کنید، البته جستجو در اقلام مقاله‌شناسی بدون پرداخت هزینه اشتراک با انتخاب گزینه "لوح فشرده" از بالا در صفحه اول میسر است ولی برای گرفتن اصل مقاله، اشتراک و پرداخت وجه ضروری است)

۲- مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران در یکی از صفحات سایت خود با نشانی <http://www.irandoc.ac.ir/full-text/Full-Art.htm> متن کامل تعدادی مقاله را که اغلب در حوزه موضوعی مدیریت و کتابداری هستند در دسترس قرار داده است. البته با انتخاب گزینه "پایگاه‌ها" از وسط صفحه اول سایت به پایگاه‌های اطلاعاتی این سایت اتصال برقرار می‌شود که با انتخاب گزینه Guest از صفحه بعد می‌توانید به عنوان میهمان، در هر کدام از پایگاه‌های مورد نظر از جمله پایان‌نامه‌ها، طرح‌های تحقیقاتی، ... جستجو نمایید. شرح کامل جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران پیشتر در نشریه اطلاع‌رسانی شماره ۷، صفحه ۹ به تفصیل توضیح داده شده است.

۳- سایت ماگیران با نشانی اینترنتی <http://www.magiran.com> که بانک اطلاعات نشریات کشور می‌باشد راه دیگری برای دسترسی به مقاله‌های فارسی در اینترنت محسوب می‌شود. در سمت راست، بالای صفحه اول این

(۱) فاطمه هراتیان (کارشناس مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد)

سایت با انتخاب گزینه‌های جستجوی مطالب یا جستجوی نشریه می‌توان به فهرست مطالب یا عناوین نشریات دسترسی پیدا کرد.

۴- مؤسسه آموزش و پژوهش امام خمینی(ره)، امکان جستجوی مقاله در زمینه‌های موضوعی قرآن، عقاید، اخلاق، ولایت و رهبری را ایجاد کرده‌است. در این سایت که با نشانی www.hawzeh.net قابل دسترس است امکان اتصال به پایگاه‌های دیگری در حوزه مسائل اسلامی وجود دارد. از دیگر سایت‌های این حوزه موضوعی می‌توان به کاوشگر پایگاه‌های شیعه به نشانی اینترنتی <http://www.shiasearch.com/persian.htm> مراجعه کرد.

دانشگاه امام صادق نیز امکان جستجو در مقاله‌های ۳۵ عنوان نشریه در حوزه مسائل اسلامی را در سایت خود با نشانی اینترنتی <http://www.isu.ac.ir/inline/farsi-magazines.htm> فراهم شده است.

۵- علاوه بر سایت‌هایی که اشاره شد جستجوی مقاله فارسی از طریق موتورهای جستجو نیز میسر است که به روش‌های مختلف می‌توان عمل کرد:

الف- با گرفتن **Alt + shift** سمت راست، واژه‌های جستجو را به فارسی در موتور جستجو وارد می‌کنیم. ب- در مورد موتور جستجوی گوگل با انتخاب گزینه preferences از سمت راست صفحه و انتخاب گزینه persian از صفحه بعد، صفحه جستجوی گوگل را به فارسی تبدیل می‌کنیم. سپس با تایپ واژه یا عبارت جستجوی مورد نظر به کار ادامه می‌دهیم. البته تعداد دیگری صفحه‌های اینترنتی و سایتها وجود دارند که متن کامل بعضی از روزنامه‌ها و مجله‌های فارسی را دربردارند یا سایت‌های مربوط به مراکز تحقیقاتی مثل مرکز آمار ایران که در اینجا به چند مورد از این سایتها اشاره می‌شود.

<http://www.irib.com/tech/intra/magazin/persian-list.htm>

<http://www.elixiran.com/persian/paygahetelaat/paygahetelaat.htm>

<http://iranwomen.org>

<http://www.itiran.com>

روش بازیابی منابع مرجع از طریق سیستم رایانه‌ای کتابخانه مرکزی^۱

برای استفاده بهتر و دسترسی سریعتر به اطلاعات، نیاز به ابزارهایی است که انبوه اطلاعات پراکنده را به شکل مطلوب سازماندهی و در اختیار مراجعان قرار دهد. در این راستا، منابع مرجع یک ابزار کمکی مؤثر است و می‌تواند یکی از غنی‌ترین منابع برای پژوهشگران، کتابداران و نیازمندان به اطلاعات باشد. در این راستا، کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد منابع مرجع مورد نیاز را تهیه کرده‌است. اطلاعات این منابع از طریق سیستم نرم‌افزاری موجود در داخل دانشگاه و یا از راه دور قابل دسترس است. امکان استفاده از روشهای متعددی برای جستجو در نرم‌افزار سیمرغ پیش‌بینی شده است تا بتوان از طریق جستجوهای متفاوت به بازیابی دقیق‌تر اطلاعات دست یافت.

در ابتدا، یادآور می‌شویم که برای کتابهای مرجع در سیستم سیمرغ پایگاه جدایی در نظر گرفته نشده است و این منابع را می‌توان در پایگاههای اصلی کتابهای فارسی یا لاتین جستجو کرد. پس از ورود به نرم‌افزار سیمرغ و انتخاب پایگاه کتابهای فارسی و لاتین، می‌توان عمل جستجو را با یکی از دو روش ساده یا پیشرفته آغاز کرد. روش جستجوی ساده، امکان بازیابی اطلاعات را از سه طریق مؤلف (پدیدآور)، عنوان و موضوع فراهم کرده است. در روش ساده در صورتی که به عنوان و نام مؤلف دسترسی نباشد در فیلد موضوعی آن می‌توان در ابتدا موضوع مورد نظر را وارد کرد. پس از تایپ یک خط تیره بعد از موضوع، نوع مرجع (مثلا واژه‌نامه، دایره‌المعارف و...) را وارد و با استفاده از کلید Enter نتیجه جستجو نمایش داده می‌شود. با زدن کلید F7، می‌توانید به فهرستبرگه (اطلاعات کتابشناختی) منبع مورد نظر دسترسی پیدا کنید. در انتهای فهرستبرگه نیز کتابخانه محل نگهداری منبع مشخص شده است. باید یادآور شد که نشانه مرجع بودن در ابتدای شماره راهنما و حروف (ref) برای کتابهای لاتین و (م) برای کتابهای فارسی آمده است. این نشانه کتاب مرجع را از سایر منابع متمایز می‌کند. در جستجو به روش پیشرفته، فیلدهای متفاوتی افزون بر فیلد عنوان، مؤلف و موضوع در نظر گرفته شده است. همچنین، از طریق فیلدهای مرجع، سازمان، ناشر، تاریخ نشر، محل نشر، فروست (سلسله انتشارات) و با استفاده از سه عملگر (و، یا و بجز) یا (and, or, not) امکان جستجوی ترکیبی نیز فراهم شده است. استفاده از این عملگرها، نتیجه جستجو را دقیق‌تر می‌کند. به طور مثال، می‌توان با انتخاب یک موضوع مشخص و ترکیب آن به کمک (and) برای کتابهای لاتین و (و) برای منابع فارسی با فیلد (نوع منبع) مرجع و تایپ حرف (م) در فیلد مرجع در کتابهای فارسی و حرف (r) در فیلد reference در کتابهای لاتین به منابع مرجع خاص آن رشته دسترسی پیدا کرد.

^۱ زهرا مجدی (کارشناس مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد)

آفیس ۲۰۰۳ با امکانات جستجوی پیوسته^۱

بسته نرم‌افزاری آفیس (Office) که شامل نرم‌افزارهای Word, Excell, Access, Power point, Publisher (در ویرایش جدید) می‌باشد. در ویرایش ۲۰۰۳ خود (جدیدترین ویرایش) امکان جستجو در پایگاه‌های مختلف را برای کاربران تجاری، اداری، دانشگاهی و حتی عادی برقرار ساخته است. این ویرایش که امسال به بازار عرضه گردیده شامل سه سطح حرفه‌ای (Professional)، کسب و کار (Snall Business)، معلم و دانش‌آموز (Student and Teacher) می‌باشد. شرکت مایکروسافت طی توافقاتی با برخی از تولیدکنندگان اطلاعات از قبیل فکتیوا (Factiva)، لگزیس نگزیس (Lexis Nexis)، اوید (Ovid)، گیل (Gale) و های بیم (High Beam) امکان دسترسی به اطلاعات مفید و متنوعی را در حین استفاده از نرم‌افزارهای آفیس ایجاد نموده است.

برای این کار کافی است کاربران در هر کدام نرم‌افزارها، گزینه (Research) را از میز ابزار (toolbar) انتخاب نمایند. برای جستجو پیرامون عبارت مورد نظر می‌توانند آن را در روی مدرک خود پررنگ نمایند و با استفاده از کلید راست موس گزینه (Look up) را انتخاب نموده تا پنجره (Research) باز شود. سپس عبارت جستجو را در محلی که در آن پنجره تعبیه شده است وارد نمایند. پس از آن باید پایگاه مورد نظر خود را انتخاب نموده در اینجا آفیس آنها را به طور پیوسته (on line) به آن پایگاه متصل می‌سازد.

به جز پایگاه‌های اطلاعاتی که مایکروسافت با تولیدکنندگان آنها ارتباط برقرار کرده است، منابع دیگری نیز وجود دارند که متعلق به خود سیستم مایکروسافت می‌باشند. دایره‌المعارف اینکارتا، راهنماها و یک تزاروس از جمله این منابع هستند. از آنجا که انتخاب پایگاه توسط خود کاربر انجام می‌شود آشنایی با پایگاهها و محتوای آنها ضروری به نظر می‌رسد.

اطلاعات بازرگانی به عنوان بیشترین اطلاعات

کاربران بازرگانی با انتخاب پایگاه فکتیوا و با جستجوی ساده عبارتی می‌توانند از مجموعه کتابخانه فکتیوا با اطلاعاتی در حدود ۸۰۰۰ رکورد شامل خیر و اطلاعات بازرگانی و اقتصادی بهره‌مند شوند. امکان علامتگذاری یافته‌ها و درج مستقیم آنها در مدرکی که کاربر در آن مشغول به کار است نیز وجود دارد. کاربران می‌توانند عناوین جستجوهای خود را از فکتیوا رایگان دریافت کنند. اما برای مشاهده متن کامل باید اشتراک فکتیوا را پرداخت نمایند. گیل نیز اطلاعات کاملی را درباره شرکتها در اختیار کاربران قرار می‌دهد که البته تنها اطلاعات اولیه شرکتها رایگان ارائه می‌شود.

^(۱) علیرضا سعادت (کارشناس مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد)

اطلاعات پزشکی و قانونی

در پایگاه اطلاعاتی لگزیس نگزیس اطلاعاتی در حوزه فضا از طریق لگزیس وان (Lexis One) قوانین را به طور رایگان جستجو نمود، نیز می‌توان ۳۴۰۰ عنوان کتاب را از طریق گزینه (Bookstore) در اختیار داشت. کاربرانی که می‌خواهند فراتر از منابع رایگان را جستجو کنند باید وجه اشتراک پایگاه را بپردازند.

پایگاه اطلاعاتی اوید امکان جستجوی ۹۰۰ مجله پژوهشی در زمینه پزشکی را فراهم نموده است. همچنین، سیستم اطلاعات داروئی و بهداشتی و دیگر اطلاعات پزشکی مفید برای بهورزان در این پایگاه گردآوری شده است.

اطلاعات عمومی

تمام کاربران عادی و دانش‌آموزان می‌توانند از کتابخانه‌های الکترونیکی شرکت بیم و دایره‌المعارف پیوسته encyclopedia.com استفاده نمایند. چکیده‌های منابع کتابخانه الکترونیکی رایگان بوده اما برای دستیابی به متن کامل باید به وسیله کارت اعتباری هزینه مربوطه پرداخت شود.

آموزش زبان انگلیسی در اینترنت^۱

اینترنت امکانات بسیاری را برای ارائه آموزشهای مختلف ارائه می‌دهد. یکی از این امکانات سایتهای آموزشی است که باعث می‌شود فرد از طریق اینترنت به آموزش بپردازد. در بعضی موارد این امکانات به صورت چند رسانه‌ای قابل استفاده می‌باشد. از جمله این برنامه‌ها، آموزش زبان انگلیسی می‌باشد که می‌توان برای این نوع آموزش مزایایی به شرح زیر برشمرد:

- هر فرد می‌تواند به تنهایی کل درس یا بخشی از آن را چندین بار تکرار کند،
- امکان آموزش در هر ساعتی که فرد بخواهد وجود دارد،
- امکان شرکت در آزمون هر درس و تشخیص میزان پیشرفت توسط خود فرد.

در اینترنت سایتهای مختلفی به صورت رایگان جهت این نوع آموزش وجود دارد از جمله:

1) Learn English with Sanako

<http://www.esl-lab.com>

در این سایت مطالب آموزشی از سطح مبتدی تا پیشرفته دسته‌بندی گردیده است و فرد با توجه به سطح مورد نیاز خود یادگیری را می‌تواند شروع کند. به عنوان مثال وقتی در سطح Medium روی یک مطلب که در واقع عنوان درس می‌باشد کلیک شود در صفحه جدید با انتخاب گزینه Go to quiz script یا Text completion quiz و سپس انتخاب play فرد می‌تواند مطالب را بخواند، بشنود، با لغات مهم آشنا شود و در دو نوع آزمون برای هر درس شرکت کند و نتایج آزمون را بلافاصله مشاهده کند.

2) The English Learning Solution

http://www.englishjet.com/english_courses_files/testes.html

در این سایت فرد می‌تواند در آزمون سطح شرکت کرده و سطح مناسب خود را پیدا کند. با انتخاب گزینه Resources در سمت چپ صفحه، امکان دستیابی به آزمونهای مختلف سایر سایتهای روزنامه‌ها، فرهنگها، اخبار و... که می‌تواند در یادگیری زبان انگلیسی مؤثر باشد وجود دارد. از نکات جالب در این سایت می‌توان به امکان تعیین سطح توسط خود سایت اشاره نمود به این صورت که اگر فرد به درستی به سؤالاها پاسخ ندهد خود سایت سطح مناسب را پیشنهاد می‌کند.

^(۱) ثریا ضیایی (کارشناس ارشد کتابخانه علوم اداری و اقتصادی دانشگاه فردوسی مشهد)

3) BBC. Learning English

<http://www.bbc.co.uk/worldservice/learningenglish>

در این سایت هم مطالب مرتبط با گرامر، لغت و... دسته‌بندی گردیده است و ضمن ارائه درسهای کوتاه، فرد می‌تواند با پاسخ به آزمونهای چهار گزینه‌ای خود را بیازماید. از مزایای این سایت امکان شنیدن و دیدن همزمان مطالب می‌باشد که می‌بایست قسمت watch & listen را کلیک کرد.

4) Learn Language Easily

<http://www.english-test.net>

در این سایت در حدود ۱۵۰ آزمون مختلف به ترتیب سطح مرتب گردیده است، از نکات جالب اینکه برای پاسخگویی به هر سؤال زمان مشخصی به فرد داده می‌شود. سایتهای مرتبط دیگر عبارتند از:

5) English Lessons and Test

<http://www.englishlearner.com>

6) <http://www.miguelmilop.com/wisquiz/quiz.php>

7) <http://tolearnenglish.com/index.php>

مرور صفحات وب بدون اتصال به اینترنت^۱

Offline browsing

اینترنت اکسپلور با این ویژگی امکان مشاهده سایتهای محبوب شما را بدون اتصال به اینترنت فراهم می‌کند، به عبارت دیگر **ie** توانایی آن را دارد که تصویری بصورت **off line** از صفحه وب مورد علاقه شما را نگهداری نماید، تا در آینده بدون اتصال به اینترنت از طریق منوی **favorites** سایت مذکور را انتخاب و مشاهده نمایید و در صورت تمایل از امکان به روزرسانی خودکار در هنگام اتصال به اینترنت استفاده نموده تا نسخه‌های جدیدتری از این صفحات را پیدا کرده و در رایانه شما ذخیره نماید و شما با یک نگاه به گزینه **favorites** متوجه خواهید شد کدام صفحه روزآمد شده و می‌توانید جدیدترین اطلاعات را در صفحه وب محبوب خود جستجو نمایید. (این کار با روشن شدن یک نقطه قرمز رنگ در گوشه آیکون صفحه مورد نظر در منوی **favorites** مشخص می‌شود).

برای استفاده از این خصوصیت باید چند گام ساده را بگذرانید.

گام اول – ابتدا سایت و صفحه وب مورد نظر خود را باز نموده و از منوی **favorites** گزینه **add to favorites** را انتخاب کرده، بعد از باز شدن پنجره گزینه **make available offline** را علامت بزنید، دکمه **ok** را کلیک کنید، با انجام این عمل یک نسخه به صورت **offline** در رایانه شما ذخیره می‌گردد و شما را قادر می‌سازد در حالت عدم اتصال به اینترنت از این صفحات دیدن نمایید.

گام دوم – چگونگی بروز رسانی صفحات مزبور در منوی **favorites** در ابتدا قبل از اینکه دکمه **ok** را کلیک کنید، دکمه **customize** را کلیک کرده، پنجره‌ای باز می‌شود با کلیک کردن روی **next** به پنجره بعدی رفته که در آن مشخصات صفحه وب خود را ملاحظه خواهید کرد. در قسمتی از این صفحه از شما سؤال خواهد شد، اطلاعات لینکهای موجود در این صفحه را هم به صورت **offline** نگهداری کند یا خیر؟ (در صورتی که **yes** را انتخاب نمایید، سطح لینک را که معمولاً تا عمق ۳ لینک می‌باشد می‌توان به دلخواه تعیین نمود).

^(۱) امیرخسرو فیاض (کارشناس کتابخانه علوم اداری و اقتصادی دانشگاه فردوسی مشهد)

سپس **next** را کلیک کرده و وارد پنجره بعدی شوید. در این پنجره از شما نوع به روزرسانی را سؤال می‌کند.

گزینه اول: فقط به دستور شما این عمل را انجام دهد.

گزینه دوم: طبق یک برنامه زمانبندی شده عمل نمایید.

گزینه اول را انتخاب و دکمه **next** را کلیک نمایید. در این پنجره نام عبور و کلمه رمز را سؤال می‌کند، در صورت وجود آن را وارد و در غیر اینصورت دکمه **next** را کلیک نمایید.

گام سوم – بروز رسانی صفحات وب مورد علاقه

از منوی **tools** گزینه **synchronize** را انتخاب، پنجره‌ای که لیستی از تمام صفحات **offline** انتخاب شده باز خواهد شد. سایت و صفحه مورد نظر خود را انتخاب و دکمه **synchronize** واقع در پنجره را کلیک نمایید. بعد از اینکه به‌روز رسانی پایان یافت می‌توان اتصال اینترنت را قطع و در هر زمان مناسب محتویات آن را مشاهده نمود.

چگونگی مشاهده صفحات به صورت زیر می‌باشد

اینترنت اکسپلورر را باز و از منوی **file** گزینه **work offline** را انتخاب نمایید. در منوی **favorites** لیست صفحات انتخابی روشن خواهد بود که با کلیک بر روی هر یک، صفحه مزبور باز خواهد شد.

توجه:

۱- اگر فقط یک صفحه را می‌خواهید به‌روز رسانی نمایید، کافی است از منوی **favorites** روی آیکن صفحه مورد نظر کلیک راست کرده و گزینه **synchronize** را انتخاب نمایید.

۲- اگر آدرس سایت **URL** را قبلاً در منوی **favorites** اضافه نموده‌اید و حالا می‌خواهید به صورت **offline** هم داشته باشید، کافی است روی آن آیکن کلیک راست نموده و گزینه **make available offline** را انتخاب کنید.

گزارش مختصری از هفدهمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران و عملکرد دانشگاه فردوسی^۱

یکشنبه سیزده اردیبهشت ۱۳۸۳ مصادف بود با افتتاح هفدهمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران، در این نمایشگاه که از ۱۴ اردیبهشت بمدت ۱۰ روز ادامه داشت، تعداد ۱۹۳۹ ناشر در بخش ناشران داخلی تعداد ۱۳۱ هزار و ۳۶۶ عنوان و ۱۲۰۰ ناشر لاتین و عرب از ۴۶ کشور جهان در بخش ناشران خارجی بیش از ۱۴۸ هزار عنوان کتاب را در معرض دید عموم قرار دادند. همزمان با هفدهمین نمایشگاه کتاب، پنجمین دوره نمایشگاه نشر کتاب الکترونیک نیز برگزار شد که در آن حدود ۴۰۰ عنوان محصول جدید توسط ۱۳۰ ناشر الکترونیک ارائه گردید. دانشگاه فردوسی همچون سالهای گذشته اقدامات اولیه برای اعزام نمایندگان خرید به نمایشگاه را در نظر گرفت. بر اساس تصمیم‌گیری شورای سرپرستان کتابخانه‌های دانشگاه فردوسی و موافقت معاونت پژوهشی، مقرر شد امسال نیز طبق تجربه سالهای گذشته به صورت متمرکز توسط ستادی متشکل از دوازده نفر (شامل کتابدار، یک نفر مسئول امور مالی و دو نفر برای امور اجرایی و خدماتی) خرید کتاب انجام شود. طبق جدول خرجکرد از نمایشگاه کل خرید دانشگاه فردوسی از این نمایشگاه مبلغ ۴۳۹۵۰۰۹۰۰ ریال بوده است. نمودار خرجکرد از هفدهمین نمایشگاه (برای تعداد ۱۲۶۹ جلد کتاب فارسی و ۱۲۹۵ جلد کتاب لاتین) در پایان گزارش ارائه شده است. لازم به توضیح است بودجه پیش‌بینی شده برای خرید کتاب از نمایشگاهها بر اساس معیارهایی مشخص (مثل تعداد رشته‌ها و دانشجویان در مقاطع مختلف، تعداد اعضای هیأت علمی، نوپا بودن دانشکده و...) به واحدها تخصیص پیدا می‌کند.

جدول خرجکرد از هفدهمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب اردیبهشت ۸۳

ردیف	نام دانشکده	میزان سهمیه	تعداد کتب فارسی	مبلغ	تعداد کتب لاتین	مبلغ	میزان خرجکرد	باقیمانده
۱	ادبیات	۶۵۰۰۰۰۰	۳۶	۸۲۸۹۰۰	۱۱۸	۳۵۳۹۲۵۰	۳۶۱۶۸۱۵۰	۲۸۸۳۱۸۵۰۰۰
۲	الهیات	۲۰۰۰۰۰۰	۵۷۰	۱۷۵۰۰۰۰	۲۶	۵۵۰۰۰۰۰	۲۳۰۰۰۰۰۰	۳۰۰۰۰۰۰۰۰
۳	تربیت بدنی	۷۵۰۰۰۰۰	۱۸۰	۳۲۰۰۰۰۰	۴۸	۷۷۰۰۰۰۰	۱۰۹۰۰۰۰۰۰	۳۲۰۰۰۰۰۰
۴	دامپزشکی	۱۷۵۰۰۰۰۰			۴۴	۱۴۸۹۱۰۰۰	۱۴۸۹۱۰۰۰۰	۲۶۰۹۰۰۰۰۰
۵	شیروان	۷۵۰۰۰۰۰	۹۸	۴۲۳۰۰۰۰	۱۹	۳۲۷۰۰۰۰	۷۵۰۰۰۰۰۰	...
۶	علوم اداری	۲۵۰۰۰۰۰۰	۱۹۴	۴۵۳۵۹۷۵	۵۵	۱۱۴۸۰۰۰۰	۱۱۴۸۰۰۰۰۰	۱۳۵۲۰۰۰۰۰۰
۷	علوم پایه	۹۵۰۰۰۰۰۰	۷۴	۵۲۰۰۰۰۰۰	۳۵	۱۱۶۹۰۰۰۰	۱۶۸۹۰۰۰۰۰	۷۸۱۱۰۰۰۰۰۰
۸	علوم ریاضی	۴۵۰۰۰۰۰۰	۱۱۴	۲۵۷۱۱۵۰	۹۴	۳۴۵۸۲۰۰۰	۳۷۱۵۳۱۵۰	۷۸۴۶۸۵۰۰۰۰
۹	کتابخانه مرکزی	۶۲۵۰۰۰۰۰	۲۵۲	۱۱۱۹۱۳۰۰	۱۳۳	۳۴۸۹۴۵۵۰	۴۶۰۸۵۸۵۰	۱۶۴۱۴۱۵۰۰۰
۱۰	کشاورزی	۸۵۰۰۰۰۰۰	۲۹۶	۶۷۷۵۰۰۰	۱۷۱	۶۴۳۰۰۰۰۰	۷۱۰۷۵۰۰۰	۱۳۹۲۵۰۰۰۰۰
۱۱	مرکز کامپیوتر	۱۰۰۰۰۰۰۰		۷۱۴۸۱۰۰	۳۹	۷۳۷۷۰۰۰	۷۳۷۷۰۰۰۰	۲۶۲۳۰۰۰۰۰
۱۲	مرکز لرنزنگاری	۱۲۵۰۰۰۰۰						
۱۳	علوم تربیتی	۲۷۵۰۰۰۰۰	۵۰۰		۸۶		۲۳۰۰۰۰۰۰	۴۵۰۰۰۰۰۰۰
۱۴	مهندسی	۱۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۵	۱۰۰۰۰۰۰	۲۵۱	۱۰۰۰۰۰۰۰	۱۰۱۰۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰
۱۵	نیشابور	۵۰۰۰۰۰۰۰		۱۲۲۹۵۰۰	۱۶۰	۲۶۴۷۴۰۰۰	۲۷۷۰۳۵۰۰	۲۲۷۰۳۵۰۰۰۰
۱۶	هرباریوم	۱۵۰۰۰۰۰۰۰	۲۵	۱۲۰۰۰۰۰	۱۷	۴۱۲۷۲۵۰	۵۳۲۷۲۵۰	۹۶۷۲۷۵۰۰۰
	جمع	۶۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۲۶۹	۵۴۹۲۵۸۵۰	۱۲۹۵	۳۶۱۶۲۵۰۵۰	۴۳۹۵۵۰۹۰۰	

(۱) فاطمه هراتیان (کارشناس مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد)